

УДК 373.3.015.31:331

Старовойт Л.В. Поліхудожній підхід до творчої діяльності молодших школярів на уроках трудового навчання // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду): Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю. – Вінниця, 2016. – С. 223-227

Автор

Старовойт Л.В.

Старовойт Л.В.

Starovoit L.V.

Назва

ПОЛІХУДОЖНИЙ ПІДХІД ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

ПОЛИХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПОДХОД К ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ

POLYARTISTIC APPROACH TO THE CREATIVE ACTIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN AT LESSONS OF LABOR TRAINING

Стаття присвячена актуальній проблемі художньо-творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. На основі експериментального дослідження розглядається сучасний стан художньо-творчого розвитку учнів у початковій школі. Окреслено шляхи реалізації поліхудожнього підходу у мистецько-творчій діяльності дітей. Розкрито суть та обґрунтовано доцільність поліхудожнього підходу до творчої діяльності молодших школярів у процесі трудового навчання та визначено основні напрямки його втілення.

Статья посвящена актуальной проблеме художественно-творческого развития младших школьников в процессе трудового обучения. На основе экспериментального исследования рассматривается современное состояние художественно-творческого развития учащихся в начальной школе. Определены пути реализации полихудожественного подхода в художественно-творческой деятельности детей. Раскрыта суть и обоснована целесообразность полихудожественного подхода к творческой деятельности младших школьников в процессе трудового обучения и определены основные направления его воплощения.

The article is devoted to the actual problem of artistic and creative development of junior pupils in the process of labor education. On the basis of experimental research the modern state of artistic and creative development of pupils in elementary school is considered. The ways of implementing a poly-artistic approach in the artistic and creative activity of children are outlined. The essence and substantiated the expediency of a poly-artistic approach to the creative activity of junior pupils in the process of labor education and the main directions of its implementation are determined.

Ключові слова

Поліхудожній підхід, молодший школяр, творчість, мистецтво, творча діяльність, трудове навчання, розвиток, навчально-виховний процес.

Полихудожественный подход, младший школьник, творчество, искусство, творческая деятельность, трудовое обучение, развитие, учебно-воспитательный процесс.

Polyartistic approach, junior schoolchildren, creativity, art, creative activity, lessons of labor training, development, educational process.

Постановка проблеми. На сучасному етапі змін освітнянської парадигми висуваються нові вимоги до навчально-виховного процесу в школі. Постає потреба у нових підходах до мистецької освіти школярів. Загальна мистецька освіта має сприяти гармонійному поєднанню навчання, виховання і розвитку дітей та має бути покликана підготувати

школярів до подальшої художньо-естетичної освіти. Концептуальною ідеєю розроблення змісту загальної мистецької освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості на основі взаємодії різних видів мистецтв та координації знань, умінь та уявлень, набуття яких необхідне для формування у свідомості учнів поліхудожнього та полікультурного образу світу. Мета загальної мистецької освіти полягає у вихованні в учнів особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, розвитку творчих здібностей, художньо-образного мислення, творчого потенціалу особистості, набутті учнями життєвих компетентностей – здатності до художньо-творчої самореалізації і готовності до духовного самовдосконалення [5, с.35-42].

Аналіз літературних джерел та постановка проблеми. Актуальність дослідження творчих засад синтезу мистецтв обумовлюється закономірностями естетичного осягнення дитиною світу і полягає у наявності багатогранного, довгострокового кумулятивного ефекту від його безпосереднього естетично-виховного впливу; у необхідності поєднання зусиль різних специфічних виражальних засобів для збагачення сутності виразних форм творчості і вираження предметної сутності явищ цілісної дійсності, яка сприймається всіма органами почуттів; у необхідності гармонійного всебічного розвитку й саморозвитку особистості; у наявності об'єктивної системи взаємозв'язків між окремими видами мистецтва.

Теорія і практика виховання засобами мистецтва має значні здобутки, які базуються перш за все на глибокому аналізі структури педагогічної діяльності, її естетичних засад (І.Зязюн, Н.Кічук, Н.Кузьміна, М.Лещенко, Г.Сагач та ін.), на виявленні і розвитку різноманітних психологічних аспектів навчально-виховної діяльності (Б.Ананьєв, Л.Виготський, П.Гальперін, В.Давидов, Л.Занков, С.Рубінштейн, О.Леонтьєв, Б.Теплов, П.Якобсон та ін.).

Реалізація виховного потенціалу мистецько-творчої діяльності шляхом формування цілісних уявлень про художню культуру, розширення міри художньої обізнаності – один з пріоритетних напрямків сучасної мистецької педагогіки представлено працях Л.Масол, Л.Предтеченської, Б.Лихачова, Г.Ципіна, О.Щолокової та ін.

Творчість, творча діяльність і творчі здібності були і залишаються предметом аналізу багатьох учених, як вітчизняних (І.Волощук, С.Гончаренко, Г.Костюк, О.Кочерга, В.Моляко, В.Роменець, О.Савченко, М.Холодна та ін.), так і зарубіжних (Л.Богоявленська, Ф.Вернон, Дж.Гілфорд, О.Лук, О.Матюшкін, Я.Пономарьов, Ч.Спірмен, Е.Торренс та ін.). Дослідниками аналізуються різні аспекти проблеми творчих здібностей: їх природи, компонентного складу, критеріїв та показників розвитку, методів і прийомів формування. Більшість з цих питань досі залишається дискусійними, що свідчить про складність та багатозначність природи цього феномена.

Особливої актуальності набуває становлення творчої особистості у процесі навчальної діяльності. Цю проблему досліджують І.Волощук, Н.Волошина, І.Головко, А.Дусавицький, І.Матюша, Л.Момот, К.Нор, Л.Шелестова та ін. У працях Л.Божович, Л.Венгера, В.Давидова, Л.Дранкова, Д.Ельконіна, Н.Менчинської та ін. доведено, що періодом найінтенсивнішого креативного розвитку є молодший шкільний вік. Ефективність художньо-творчого розвитку молодших школярів підтверджують праці С.Жупанина, Т.Коваленко, Н.Ляшової, А.Мелік-Пашаєва, Д.Ніколенка, Л.Смольської, О.Струс, А.Щербо та інших дослідників.

Проблемою розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку на матеріалі окремих навчальних предметів займаються М.Алейніков, Н.Бібік, Н.Георгян, Г.Касьянова, Н.Ляшова, С.Пальчевський, В.Рагозіна, І.Теплицький, В.Тименко, Л.Шпак та ін. Сучасні тенденції становлення полікультурного виховання розглядають як вітчизняні дослідники О.Дубовик, І.Лощенова, О.Сухомлинська, так і зарубіжні Г.Ауернхаймер, О.Джуринський, Г.Дмитрієв, В.Міттер, Г.Палаткіна, Т.Рюлькер.

Таким чином, дослідження науковців переконливо доводять, що постає потреба у створенні на базі початкової школи якісно нової, інтегрованої дидактичної системи, яка б продуктивно і повною мірою використовувала потенційні можливості різних навчальних предметів для розвитку творчих здібностей дітей.

Мета статті – розкрити суть поліхудожнього підходу до творчої діяльності молодших школярів у процесі трудового навчання та окреслити основні напрямки його втілення.

Виклад основного матеріалу. У забезпеченні поліхудожнього підходу до творчої роботи молодших школярів на уроках трудового навчання суттєве значення має комплексне використання різних засобів естетичного впливу. Повноцінний творчий розвиток дітей у процесі засвоєння знань, умінь і навичок можливі на основі накопиченого естетичного досвіду, акумуляція якого зумовлюється безпосереднім або опосередкованим *сприйманням навколишньої дійсності*.

Важливу роль у творчій діяльності молодших школярів на уроках трудового навчання відіграє навчання навичкам спостереження за навколишньою дійсністю. Тому учителю необхідно звертати увагу учнів на незвичайні, виняткові елементи в довколишньому середовищі, поєднання яких дасть поштовх до розвитку образного мислення, фантазії, уяви тощо. Дитину необхідно навчити бачити головне, властиве тільки цьому предмету, образу, миті, стану, явищу тощо, що є недосяжним для зору звичайного спостерігача [4, с.11].

Г.Тарасенко у своїх дослідженнях доводить, що сформуванню гуманістичний світогляд – головну мету освіти сьогодення – неможливо поза естетичною константою буття. «Дитина просто не може не творити, адже це її органіка, спосіб самовираження, шлях до гармонії з довкіллям» [7, с.18]. Автор пропонує низку уроків милування, що на емоційно-образному рівні передбачають творче сприймання учнями краси природи і відображення власних вражень через виконання творчих завдань. Г.Тарасенко зазначає, що організація дитячої творчості на природі у формі творчих години, присвячених конкретним об'єктам чи явищам природи, ігор-подорожей у природу, театру природи містять розвивальний потенціал [8, с.21-23].

Оскільки естетичні почуття, переживання, враження, які виникли під впливом навколишньої дійсності спонукають дитину до творчості, то одне з важливих завдань уроків трудового навчання полягає у художньо-естетичному розвитку молодших школярів, умінні знаходити адекватні засоби для найповнішого вираження власних почуттів, переживань, уявлень.

Творчому розвитку молодших школярів на уроках трудового навчання сприяє використання *творів художньої словесності*. Вони дозволяють дитині подолати бар'єри у розвитку творчої уяви, що сприятиме виникненню нових напрямків її фантазії і залишаться на все життя [2, с.60]. За таких обставин зростає роль художнього слова, літературних фрагментів і казок, що є для дитини органічними та зрозумілими. Л.Виготський, підкреслюючи роль казки, наголошував, що процес взаємодії між організмом і світом, до якого зведені уся поведінка й психіка, знаходиться в дитини на найніжнійшій і неоформленій стадії, і тому особливо гостро відчувається потреба у різних формах, що організують емоцію. Інакше той потік вражень, які отримує дитина, і з чим їй важко упоратись, затоптав би і шокував її психіку. Тому оздоровче і цілюще значення в емоційному житті дитини належить розумній казці [1, с.298].

Цю думку підтримує А.Мелік-Пашаєв і наголошує на тому, що саме казковій тематиці потрібно надавати перевагу, готуючи завдання, які передбачають творчу діяльність дітей. У дитини молодшого шкільного віку переважає образне мислення, тому шлях від розуміння частин до побудови цілісного образу надзвичайно складний. Таким чином використання казки як елемента літературної творчості допомагає у творчому розвитку молодших школярів на уроках трудового навчання. Це допомагає дитині створити власний художній образ, який відповідатиме творчому задуму та полегшить сприймання та розуміння інформації, що містяться у художньому творі.

У процесі сприймання та відтворення художнього образу дитина активно досліджує його художньо-емоційну цінність, змістове навантаження. Активно включаючись у процес створення власного художнього образу, дитина комбінує всі отримані емоційно-естетичні враження, отримуючи найбільш повну інформацію про зміст, ідею художнього твору.

Творчому розвитку молодших школярів сприяє створення художніх образів за допомогою інтеграції різних видів мистецтв, шляхом візуалізації зв'язків та конкретизації взаємодії різних видів мистецтва між собою. Художній розвиток особистості є не лише передумовою формування вмінь та навичок розуміти, а й творчо активно сприймати справжню художньо-естетичну цінність мистецького твору, отримуючи насолоду від самого процесу власної творчості.

Ще одним вагомим засобом творчого розвитку молодшого школяра у процесі трудового навчання є *театральна творчість*. Особливість її в тому, що вона заснована на дії, яка близька для дитини й сприяє безпосередньому зв'язку творчої діяльності з особистим переживанням. Будь-яка драматизація базується на грі, яка є коренем дитячої творчості, містить у собі найрізноманітніші елементи. Театральна творчість сприяє перетворенню звичайного уроку на справжній урок мистецтва. Це передбачає створення проблемно-пошукових та евристичних ситуацій, які підвищують емоційний і креативний потенціал уроку, а також організацію художньо-пізнавальної діяльності дітей [5, с.60].

Завдяки схильності молодших школярів до рухливості, гри, фантазії сценічна діяльність є дуже продуктивною у творчому розвитку дітей. Вона допомагає подальшому розвитку інтересів та здібностей учнів. Театральна творчість викликає у дітей емоційне захоплення і сприяє розвитку їх особистісної виразності.

Важливим прийомом поліхудожнього підходу в процесі творчої діяльності на уроках трудового навчання є *музика*. Вона по-своєму відтворює реальний світ, оперує можливостями емоційного впливу, звертається переважно до почуттів, емоцій, передаючи настрої людей у звукових образах. Музика заохочувально впливає на фантазію та уяву, що найяскравіше виявляється у дитячому віці. Для дитини зорові образи, які виникають під впливом музики, мають особливе й особистісне значення. На думку Д.Кабалевського музика здатна висловити рух людських почуттів та думок, порухи душі та серця. У цьому – її найкращі можливості й сила, секрет її незаперечної дії на слухачів, яких вона захоплює, кличе за собою [3, с.132].

Використання музики на уроках трудового навчання сприяє усуненню труднощів, які виникають у процесі сприймання, під час оціночних суджень, при виявленні суттєвого й несуттєвого у відображенні окремих предметів і явищ, сприяє розвитку образно-комбінаторних якостей психіки, що мають суттєве значення при визначенні творчого задуму, під час знаходження відповідної форми виразу у виробі.

Досвід шкільної практики, її аналіз та методичні напрацювання в галузі трудового навчання у початковій школі дають підстави виокремлювати різні форми використання музики в процесі творчої діяльності молодших школярів. Зокрема: музика як фон; музика як ілюстрація до теми; музика як об'єкт зображення. Використання музики як фону (І.Кабиш, В.Левитський), головною метою якого є підтримка концентрації уваги учнів, створення сприятливої атмосфери, що відповідатиме характеру завдання чи теми. Реалізується це використання через створення позитивного емоційного настрою та через музичний супровід до фрагментів уроку. Музика як ілюстрація до теми (В.Кузін, В.Петрушин) на уроках трудового навчання використовується в бесідах про мистецтво. У цьому випадку музичні фрагменти сприяють виразності сприймання об'єктів, явищ, глибшому розумінню творчих завдань. Музика як об'єкт зображення (Д.Кабалевський, М.Чернявська) передбачає передачу настроїв та станів, які нав'язані змістом музичного твору. Вона сприяє створенню відповідної атмосфери у процесі предметно-перетворювальної діяльності, що розвиває творчу уяву, концентрує і зосереджує увагу учнів. Музика допомагає створити адекватний навколишній дійсності образ, який сприймається чуттєво. Музика надає особливого характеру усім психічним процесам, пробуджує і стимулює роботу уяви, збуджуючи її працювати над новими втіленнями задумів.

Важливим засобом активізації творчої діяльності учнів є *створення емоційного комфорту* на уроках трудового навчання. Продуктивна, творча діяльність дитини неможлива без емоційно-піднесеного настрою. Створенню такої атмосфери уроку сприяє спеціально

оформлений інтер'єр класної кімнати, дизайн та дотримання ергономічних вимог (В.Зінченко, В.Глазичев, І.Дьоміна, Л.Холмянський, І.Юров та ін.). Таким чином, забезпечення позитивного впливу ергономічних чинників на творчий розвиток молодших школярів залежить від естетичної організації середовища.

Працюючи над даною проблемою, дослідники наголошували на необхідності забезпечення композиційної цілісності предметного середовища; вираження у формі призначення предмета, його взаємозв'язок з дитиною; використання виразності засобів конструкції та інтер'єру; використання об'ємно-просторового рішення предметного середовища, графічних елементів тощо; залучення художніх елементів та декору при створенні композиційних акцентів.

Таким чином, основними завданнями поліхудожнього підходу до творчої діяльності учнів у процесі трудового навчання є:

- розширення загальномистецької ерудиції учнів початкових класів, накопичення досвіду спілкування з різними видами мистецтв;
- виховання здатності сприймати, інтерпретувати й оцінювати художні твори;
- уміння висловлювати особистісне ставлення до мистецьких творів, аргументуючи при цьому свої думки;
- виховання художніх інтересів, смаків, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації, духовно-естетичного самовдосконалення;
- розвиток творчих здібностей, інтелектуальної та емоційно-почуттєвої сфер, стимулювання художньо-образного мислення, збудження асоціативної уяви, інтуїції.

Висновки. Отже, поліхудожній підхід до творчої діяльності учнів на уроках трудового навчання є цілеспрямованим закономірним якісним процесом, що забезпечує повноцінний розвиток здібностей та творчого потенціалу молодшого школяра і спрямовує дитину на перетворювальну діяльність, забезпечуючи творчий рівень цієї діяльності, внаслідок чого учень одержує можливість виразити своє ставлення до побаченого, почутого, прочитаного у власноручно виготовлених виробах.

Література

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский ; под ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1997. – 480 с.
2. Выготский Л. С. Творчество и воображение в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Кабалевский Д. Б. Про трех китов и многое другое / Д. Б. Кабалевский. – М. : Детская литература, 1976. – 244 с.
4. Казьмірчук Н.С. Формування готовності вчителів до реалізації принципу наступності дошкільної і початкової ланок освіти / Н.С. Казьмірчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 38, 2012. – С. 184-187
5. Лихвар В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія та методика виховання” / В. Д. Лихвар. – Херсон. – 2003. – 22 с.
6. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Л. М. Масол. – Х. : Ранок, 2006. – 130 с.
7. Тарасенко Г. Запрограмувати на творчість : мовленнєвотворча робота з обдарованими дітьми / Г. Тарасенко, Н. Заболотна // Дошкільне виховання. – 2002. – № 8. – С. 21-23.
8. Тарасенко Г. Любов помножити на творчість / Г. Тарасенко, О. Прушківська // Початкова школа. – 1999. – № 9. – С. 18-21.